

МѢСЕЧНО ИЛЛЮСТРОВАННО РЕЛИГИОЗНО СПИСАНИЕ.

Год. VII.

Септемврий 1898.

Брой 9.

НЕУДЪРЖИМОТО ЗЛО.

Злото си е зло какъвто и да е видътъ му. Нъ има разлика мѣжду зло и зло. Има зло на което ефекта е лекъ и кратковрѣмененъ и има зло на което ефекта е тѣжъкъ и дълготраенъ „Тѣжка рана скоро оздравя, лоша рѣчь ся никога не забравя“. Языкътъ е по голѣмо зло отъ пожътъ. Той нанася по тѣжки и неисцѣрими рани. Свѣта не страда толкова отъ ножъ отъ колкото отъ необузданъ языкъ. Поглѣднѣте на социалния и политическия животъ и вий ще видите колко резюзданъ е языка, какво не удържимо зло е той, и какви поврѣди нанася на обществото. Не принадлежиш ли на известна партия или общество, ти ще имашъ нещастieto да бѣдешъ накиченъ съ най неокачествимитѣ епитети който языкътъ, този „огнь, свѣтъ пѣленъ съ неправда“ е способенъ да изговаря.

Явно е че никой чловѣкъ нѣма нужда отъ учитель да го учи на злото, защото, злото е вродено въ насъ; и ако ний не сме окружени съ най святи влияния и най добри примѣри, ний скоро ставаме съвършени въ злото. Има много чловѣци на които языкътъ е до толкова развързанъ щото одумванието е станало на тѣхъ второ естество. За тѣхъ живота нѣма приятность ако тѣ не критикуватъ нѣкого. Тѣ обхождатъ сущата и морето да намѣрятъ нѣщо противъ характера на нѣкого и тогава, като го увеличатъ стократно, проповѣдватъ го върху покри-

витѣ на кѣщата. Такъво поведение е твърдѣ осѣдително защото то принася голѣмо зло. Омрази, карание, биение сѣ слѣдствие на одумване и несмислени думи. Языкътъ е раздѣлилъ много общества, съсипалъ много фамилии, и опропостилъ много характери, не само врѣменно нъ и вѣчно.

Ако хората да осѣщаха че тѣ сѣ стражи единъ на другъ, тѣ никога не щѣха да си чернятъ характера; тѣ щѣха да мълчатъ когато нѣмаха нѣщо добро да кажатъ за нѣкого; тѣ щѣха да прѣдпочитатъ да говорятъ само за добритѣ черти на събратията си. Злобното говорение е отъ дявола, а Християнина никога не трѣбва да бѣде неговъ послѣдователъ. Той трѣбва да подражава кроткия Исуса, отъ устата на когото никогa гнила дума не излѣзе.

Характера е най важното нѣщо на чловѣка и той го защитава съ най голѣма ревность. Нъ ако единъ чловѣкъ не пази и не почита характера на други чловѣци, той може да бѣде увѣренъ че и другитѣ нѣма да пазятъ и почитатъ неговия характеръ.

Злобното говорение е най добрия показалець на отпадналото духовно състояние на чловѣка, както и Ап. Яковъ казва, „ако нѣкой отъ васъ мисли че е благочестивъ, и не обуздава языкътъ си, нъ лѣже сърдцето си, суетно е неговото благочестие“.

Нѣкой си дава слѣдующитѣ добри правила срѣщу злобно говорение;

1. Азъ не щѣ да говоря никаква груба или не блага дума противъ никого.

2. Азъ не щж да повтора никаква не блага заблѣжка която чюя за нѣкого, ще обезсърчавамъ другитѣ, до колкото можж, да говорятъ лоши нѣща.

3. Азъ ще сждя моитѣ съсѣди съ мекота, като помня че вѣроятно моитѣ недостатѣци сж много по голѣми.

4. Азъ никога не щж да казвамъ нѣкому едно нѣщо, а да мисля съвсемъ друго; това е лицемѣрие. „Не измамвай съ устнитѣ си.“

5. Азъ не щж да направя врѣдителни заблѣжки за недостатѣцитѣ на други, като помня думитѣ, „Внимавай да не би и ти искушенъ да бждешъ.“

6. Азъ никога нѣма да ся сжмивамъ въ добритѣ намѣрения и дѣла на моитѣ съсѣди.

7. Азъ ще дѣйствувамъ несебелюбиво, мирно, простително, покоренъ на Божията заповѣдъ, „Любѣте единъ другия.“

КАКВО НѢЩО Е ЧУДО, И ИМА ЛИ ОСНОВАНИЕ ДА ВѢРВАМЕ ВЪ ЧУДЕСА?

(Отъ *Е. Лебедова*).

Често пжти въ нашето интеллигентно общество случва ни се да срѣщаме чловѣци съ разни мнѣния върху нѣкои въпроси, и не само съ разни, но даже съ противоположни. И когато почнеме да размѣняме мислитѣ си, по нѣкога слушаме отправено къмъ насъ запитване: „вне вѣрвате ли въ чудеса?“ Признаваме си че сж нежелание отговаряме на подобенъ въпросъ, и то не отъ срамъ отъ онова, което съставлява сядата и радостта на нашитѣ убѣждения като Християни, но защото подобенъ въпросъ въ устата на нѣкои хора означава нѣщо друго и скрито задъ него, за прим.: „има вне вѣрвате въ такава нелепостъ!“ И щомъ вне отговоримъ че вѣрваме, разговора се прѣкрятва и става невъзможенъ, а, пакъ, събесѣдника ни мжкнуба съ едва скрито прѣзрѣние надъ нашата „наивность“; но това още е малко; по нѣкога нѣкой „интелигентъ“ съ свѣжъ неинтелигентно отпуща по нашия адресъ даже нѣколко подгравки.

При всичко това, въ понятието за чудото освѣтъ че нѣма никаква логическа нелѣпостъ, но то влиза въ състава на цѣлия страенъ мирогледъ и съставлява сжщността му, душата и смисълъта му. Като е тѣй, защо, тогава, въ очитѣ на нѣкои чловѣци чудото се вижда като нѣщо немислимо, не възможно,

че за него и дума не би трѣбовало да става? Защото сами вне поборницитъ на чудото, далечъ отъ да сме богословци, но отъ срѣдната рѣка, мислящи и вѣрющии хора, не сме си уяснили достатѣчно, какво нѣщо е чудо като прѣдметъ на нашата вѣра.

Прочее, какво нѣщо е чудо?

Тази дума вне често употрѣбяваме въ разговора си, обаче на-дали нѣкога сме се потрудили да си дадемъ отчетъ за нейното значение, така щото ако нѣкой би поискалъ да му дадемъ точното опрѣдѣление на чудото, то това доста би ни затруднило. —

Въ обикновенната речъ, ето въ каквъ смисълъ се употрѣбява тази дума: всяко нѣщо ново, което ни поразява съ своята необичайностъ, нѣщо необяснимо, нѣщо което разваля, нарушава естествения или поне онова, което вне сжтате за естествения рѣдъ на нѣщата—всяко това вне сме наклонни да наричаме чудо; но тѣй като, по нашитѣ убѣждения, естествения рѣдъ на явленията се основава на извѣстни опрѣдѣлени естествени закони, то при подълбоко вникнувание въ въпроса „чудото“ излиза като нарушение на тѣзи закони. Нека сега да разгледаме тѣзи опрѣдѣления.

Всяко ново и необикновено явление е чудо, — такова опрѣдѣление нѣма си смисълъ, чудеса отъ този видъ вне слѣдъ малко ще сме принудени да ги размѣняваме въ обикновени явления. — Спорѣдъ това опрѣдѣление, замързаната вода, за жителя отъ Австралийскитѣ острови (полинезица) или, пакъ, свѣтението на морето за самоѣда ще ся виждатъ като чудеса. Но настанѣте полинезица да живѣе при р. Евисей, или, пакъ, самоѣда нѣкадѣ по брѣговетѣ на южнитѣ морета, и скоро ще видите че тѣ сж се свикнали съ тѣзи нови за тѣхъ явления. Чудеса отъ този родъ вне много можемъ да наброимъ, — обаче тѣ сж прѣстанали да бждтъ чудеса за опези, които ги глѣдатъ всякой день. Така сжщо, опрѣдѣление на чудо като нарушение на естествения рѣдъ на явленията е не вѣрно. Да вземемъ най-рѣдкитѣ примѣри; нека прѣдположимъ че прѣдъ очитѣ хвърления камъкъ въ водата не потъналъ, но плува отгорѣ надъ водата, че звездитѣ на голѣмата мечка сж изменили своя рѣдъ, че слънцето е изгрѣяло отъ западъ а не отъ истокъ. Строго погледнато, вне не можемъ за такова нѣщо да речемъ че е немислимо нѣщо, защото то може да се прѣдстави въ нашата фантазия. И тѣй, нека да си прѣдставимъ че всичко това дѣйствително е станало прѣдъ нашитѣ очи, колко бихме се чудили! При все това, спорѣдъ нашето опрѣделение туй нѣщо не може да се перече чудо.

И дѣйствително, какво нѣщо е естествения рѣдъ на явленията? То е онова, което вне наблюдаваме, —

по кратко — *което е*. Но има нѣща, които рѣдко се наблюдаватъ, за примѣръ слънчевитѣ затмѣния, кометитѣ, землетръсеніята, изригвания на вулканитѣ, или пакъ отъ другъ родъ: звѣздния дѣждъ наблюдаванъ въ нощта прѣдъ битката при Пиротъ въ 1885 год. или нѣкой особенъ метеоръ, или нѣкое друго подобно необичайно явление и като такова записано въ паметта на чловѣчеството — и при все това нито рѣдкостта имъ, нито необичайността имъ, нито даже единичността имъ никакъ не бърка, щото тѣ да се смѣтатъ въ рѣдътъ на естественнитѣ т. е. обикновенни явления. Сжщо, така ако би, за прим., прѣдъ нашитѣ очи слънцето изгрѣяло отъ противоположната страна — отъ западъ — и това би било едно ново изразително и твърдѣ любопитно явление, за което, като го видѣхме, бихме казали че *то е станало*.

По прѣди заявихме че въ поменатитѣ явления нѣма нищо „немислимо“, обаче трѣбова да признаемъ, че ги смѣтаме за малко вѣроятни и то толкова малко вѣроятни, че ако нѣкой ни кажеше че утрѣ слънцето ще изгрѣе отъ западъ или, пакъ, звѣздитѣ на голѣмата мечка ще се парѣдватъ въ една линия, ние не бихме му повѣрвали и твърдѣ основателно. Защо?

Защото сме убѣдени, че всяко що става около насъ не става току тѣй безъ рѣдъ, но спорѣдъ извѣстни закони, и въ всѣко явление се стараемъ да съглеждаме закони по които всичко става, и така да си обяснимъ причинитѣ му. Камъка потънува въ вода — това е обикновенно ѣтадневно наблюдавано явление; но това е малко: ние си обясняваме защо потънува — защото всичкитѣ прѣдмети, и водата и камъктъ — всичко се привлича отъ земята, удѣлното тегло на камъка е поголѣмо отъ оноу на водата, частицитѣ на водата иматъ твърдѣ малко сцепление, камъка ги натиска, разбутва ги и така достига до дѣното. Звѣздитѣ на голѣмата мечка съ хиляди години все тѣй си състоятъ, както ние ги виждаме всѣка вечеръ; но това нѣщо никакъ не имъ прѣшталствува утрѣ-вечеръ да измѣнятъ рѣдътъ си; обаче ние това никакъ не можемъ да допустимъ, защото сме убѣдени, че тѣхния животъ, така да се каже, и движениа тѣй сжщо се подчиняватъ на извѣстни закони, а, пакъ, тѣхната неподвижностъ за нашитѣ очи има си своя причина — неизмѣримата съ нашитѣ мѣрки грамадность на отстоянието имъ отъ насъ. А за да изгрѣе слънцето отъ западъ пужно е земята да промѣни своето движение и спорѣдъ физическитѣ закони туй нѣщо би произвело неопишимо и фатално за земята потрѣсение вслѣдствие на което ний на-дали бихме били честни

да видимъ това „чудо“. Съ една речъ такова нѣщо има твърдѣ малка вѣроятностъ.

И така виждаме че тѣзи опрѣдѣления на чудо сж повърхностни и неточни и ще трѣбва да ги изоставимъ; като е тѣй, то не може ли чудото да се опрѣдели като *нарушение на естественнитѣ закони*?

Обикновенно, така си го прѣдставяватъ противниците. Нека да допустимъ за малко, че тѣ сж прави, и нека да приемемъ това опрѣдѣление че е вѣрно и да го разгледаме. Но щомъ почнемъ да го разгледаме ще видимъ, най-напрѣдъ, че то е едно отрицателно опрѣдѣление: въ него чудото нѣма собственния си признакъ, а се явява като *нарушение* на нѣщо друго а именно на естественнитѣ закони. Очевидно е прочее, че намъ прѣстои по-напрѣдъ да опрѣдѣлимъ какво нѣщо сж тѣзи нарушения отъ чудото закони?

Сжщественния признакъ на всѣкой „законъ“ е *необходимостта* или *обязателността* му. Така, за прим. законитѣ на мислянето, — на логиката и числата математика сж принудителнитѣ управители на нашата мисль: тѣ така сж слѣяни съ самото ни естество, до такава степенъ се подразбиратъ, че отъ първъ погледъ чловѣку даже странно ще се вижда да разглежда за тѣхъ: струва ли си трудъ, за прим., да доказваме че 2 е равно на 2. Така сжщо и нравствения и юридическия законъ носи въ себе си понятие на необходимото трѣбование и на неотклонена обязательностъ въ дадения кръгъ. —

Съвсѣмъ друго нѣщо сж тѣзи, така нарѣченитѣ закони на природата или естествени закони; на привличанieto, инерцията, на движението, на сцеплението на частицитѣ, на химическитѣ явления и други подобни, които ние считаме за основни. Да се попитаме, за прим. какво нѣщо е закона на привличанieto? Той състои, ще кажемъ, въ това, че тѣлата взаимно се привличатъ, — по малкото отъ поголѣмото въ еди-какви числени условия. И като употребяваме въ този случай думата „законъ“, ние свидетелствуваме само за извѣстенъ фактъ, че всѣкога така бива; но какво нѣщо е самата тази сила, що кара тѣлата взаимно да се привличатъ така щото тѣ безъ друго трѣбова да се привличатъ, иле това незнаемъ. Слѣдователно нашия законъ самъ по себеси е само обозначение на извѣстно наблюдавано отъ насъ явление, едно просто емпирическо обобщение и повече нищо. Сжщото нѣщо ще намѣримъ и за другитѣ закони на природата: всички тѣ сж само обобщения; тѣ нѣматъ въ себе си онзи сжщественъ признакъ на закона — понятието за необходимостта, и не носятъ въ себе си и своето оправдание; „всѣкога така бива“, казватъ тѣ, но

защо именно това *бива* така и защо *трѣбва* да бѣде така и всѣкога ли така ще бѣде, — туй нѣщо нашиятъ законъ не ни казва. Дѣйствително отдѣлнитѣ явления съ тѣзи „законали“ ние си обясняваме, обаче тѣзи обяснения сж само подвеждане на частното подъ общото, поне при сегашното положение на науката това е тѣй и не повече. Ние познаемъ други нѣкои закони, които би се явили дѣйствително като необходимо условие на съществуващото. И тѣй, нашиятъ естествени законъ въ сжщностъ не сж даже и законъ. —

Вмѣсто изражението „природни закони“ по нѣкога употребяватъ друго едно, а именно свойството на нѣщата, като подъ думата свойство подразбиратъ нѣщо неизмѣняемо и необходимо. Но и това изражение обѣщава повече отъ колкото дава. Свойството на нѣщата — много добръ; но какво нѣщо сж самитѣ нѣща? Кому принадлежи това всеобщо привлечение, това сцепление, тази живавост, това движение? Ний не знаемъ. Незнаемъ сжщността на нѣщата, не знаемъ въ какво отношение тази сжщностъ се намира къмъ поменатитѣ свойства и до колко тѣ сж необходимо свързани. Съ една рѣчь ние непознаваме нито основитѣ нито, пъкъ, причинитѣ на явнитѣ нѣща.

И това е така относително физическия свѣтъ. А когато надникнемъ въ явленията на органическата природа и въ ония на психическата, тамъ ще намѣримъ неопитано и неоткрито — ще намѣримъ грамадна оскудностъ даже въ прости емпирически данни, оскудностъ въ първоначални наблюдения, безъ да говоримъ вече за нѣкакви си обобщения или „законали“.

Като е така, допуснатото по напръдъ опрѣдѣление на чудото като нарушение на естествениятъ законъ съвсѣмъ нищо не струва, не защото то е невѣрно — то не е нито вѣрно нито не вѣрно — то *нищо не обяснява*; то е опрѣдѣление на едно неизвѣстно съ друго неизвѣстно, — може ли да бѣде такова нѣщо? И така познаемъ сжщността на нѣщата, нито причинността и свойствата имъ, съ други думи като познаемъ *дѣйствителнитѣ* закони на естеството, като познаемъ и кой може да ни обясни до колко тази област на необясненитѣ частни явления е достижима на опитъ, то какъ да казваме за нѣкое друго явление че то нарушава законитѣ на природата? Туй прилича на онова, ако би нѣкой човекъ слѣдъ 2—3 урока отъ латинската граматика, би ся осмѣлилъ да сѣди колко вѣрно Цицеронъ се изразява по латински. —

Работата повече се усложнява още и съ туй обстоятелство, че всяко одѣлно явление е слѣдствие не на едно само, но на цѣлъ рѣдъ отъ дѣйствую-

щи условия. За прим.: водата замѣрзнува при — 10 Реом., обаче въ залушенъ цилиндъръ и въ спокойное положение тя остава въ точно състояние даже до минусъ 10°. Тя възвира при 80° обаче подъ стъклень капелъ въ разрѣденъ въздухъ възвира при плюсъ 14—15. Въ природата срѣщаме по нѣкога даже искључения: отъ студътъ тѣлата се събиратъ — това е общо правило, обаче водата замѣрзнува разширена.

Като всичко това е така, то защо да не се прѣдставимъ сборъ отъ такива условия, при които ставатъ възможни даже и онѣзи невѣроятни на първъ погледъ явления, които прѣди малко бѣхме готови да наречемъ чудеса? Всичко може да стане безъ ни най-малко даже да наруши онѣзи наблюдавани и извѣстни намъ вече физически „законали“, стига да промѣнимъ условия. Камъкътъ въ вода по тѣнува, но има много предмети, които потънуватъ въ вода обаче непотънуватъ въ живакъ, защото е по тежъкъ отъ вода; нѣма ли такъвъ растворъ, или, пакъ, не може-ли водата така да се сгъсти щото относителното ѣ тегло да е по голѣмо отъ онова на камъка? Работата тукъ не може ли, или не може тя да се сгъсти, но туй, че *ако би* камъкътъ прѣдъ нашитѣ очи почналъ да плува, ние спорѣдъ нашето опрѣдѣление не бѣхме имали право това нѣщо да считаме за чудо: това би било едно доказателство че прѣдъ насъ дѣйствува нѣкой новъ сборъ отъ условия намъ непознати. И слѣнцето съ помощта, за прим. на нѣкои нови оптически условия би могло да ни се прѣдстави че изгрѣва отъ западъ — а защо да не може? Не четемъ ли въ космографията че слѣнцето се слѣдва на хоризонта по-рано отъ какъ то въ дѣйствителностъ тамъ се появява; — а нѣкога ний можемъ да наблюдаваме и други любопитни явления, че на небето има двѣ и даже по нѣкога четири слѣнца.

И тѣй, спорѣдъ горното опрѣдѣление, азъ нищо не можъ да нарежъ съ думата чудо; ако, пъкъ, нарежъ, не ще можъ нито на себе си нито на другитѣ да докажа че даденото явление дѣйствително нарушава нѣкой отъ законитѣ на природата, защото всѣкой ще е въ правото си да ми възрази че това „чудо“ е слѣдствие на нѣкой намъ неизвѣстенъ, до тука дѣйствующъ законъ или по-просто — резултатъ на нѣкой своеобразенъ и рѣдкостенъ сборъ на условията.

И тѣй, законитѣ на естеството намъ много малко сж познати, — това ученитъ най-добръ признаватъ, — и като е така, защо, тогава, за тѣхъ толкозъ ревностно ратуватъ и толкозъ нетърпимо отричатъ всяко извѣнрѣдно явление щомъ то се нарича чудо?

Противниците на чудото, като нарушение на естественитѣ закони, иматъ основание, само че то почива на недоразумѣние: тѣ не за онова се биятъ, за което трѣбова и противъ онова, на което не си струва да се хаятъ думи. Тѣ ратуватъ за неизмѣняемостта на естественитѣ закони. — Но ние незнаемъ *истинскитѣ* закони, а онова което ни е познато като закони на природата, е само обобщение на факти, папстина все по шпроко спорѣдъ успѣха на естественитѣ науки, по все пакъ *обобщения*, а не *истински закони*; има ли тука за какъво да се ратува?

Но нека дв се попитаме защо ние толкова дебело се заблуждаваме и простиѣ обобщения наричаме закони? На това има основание, ние можемъ да ги наричаме закони, само че това основание не е въ явленията, нито е въ опита, но въ нашата мисль. Това основание е *закона на причинността*. Ние сме *убѣдени* че нѣма дѣйствие безъ причина и че еднакви причини произвеждатъ и еднакви дѣйствия, и това убѣждение е дѣйствителния категориченъ законъ на нашата мисль, той се полага въ основа на всѣко наше издирване и наука, безъ него намъ е невъзможно да мислимъ за пѣщата. — Именно този законъ ни кара да търсимъ причинността тамъ, гдѣто за външния се явява само обикновенната близость на явленията — кара ни да прѣдполагаме необходимостта тамъ гдѣто има само едно обиковенно повтаряние; този законъ казва че смѣната на явления *трѣбова* да се обусловлюва съ причини които я произвеждатъ, че явленията трѣбова да се подчиняватъ на извѣстни закони, които ги опрѣдѣлятъ, че тѣзи закони ги *има*, и ако ги *има*, то ние можемъ да ги потърсимъ — а това вѣщо и прави науката.*) И тѣй, ако и да самитѣ основни закони на естеството ние не знаемъ, обаче не се съмнѣваме че ги има; ако и да изнамѣренитѣ отъ науката закони сж само обобщенията на фактове, обаче ний имаме основание да ги наричаме закони по несъмнѣнна уверенность че задъ тѣхъ въ дълбочината имъ има основни закони, които сж дѣйствителнитѣ и необходими условия на всѣко явление. И тѣй, опѣзи

що възставатъ противъ чудото въ името на естественитѣ закони не съзнаватъ, че не физиката и не естественитѣ науки, които сами още твърдѣ малко знаатъ, ги подбуждатъ на въстание, но онази аксиома въ нашето мисляние, положена въ основата на наукитѣ, — *закона на причинността*. — Тука се крпе едната страна на недоразумѣнието.

Но, нека да отидемъ понататѣкъ въ нашитѣ разсжждения и да разгледаме до колко има основание нашата подѣрка на този законъ и не можемъ чудото да наруши както този на причинността, така и опѣзи основнитѣ, дѣйствителнитѣ закони на естеството, за които по горѣ казахме че ги незнаемъ но прѣдполагаме че ги има, и въ които закона на причинността ни кара неизбѣжно да вѣрваме? Този въпросъ въ самата си постановка е несъстоятеленъ. Ако закона на причинността изисква щото всѣко явление да има *причина*, ако истинскитѣ закони на естеството (не обобщенията) сж онова, което обзема и обусловлюва *всичкитѣ* явления, то „чудото“ като противорѣчие на тѣзи закони, би било като явление безпричинно и вѣнъ отъ какъвѣто и да било рѣдъ, — вѣнъ отъ природата, вѣнъ отъ условията, вѣнъ отъ всѣкаква очевидность (являемость) и слѣдователно недостжнно нито на слухътъ, нито на зрѣннето, съ една рѣчь, недостжнно на икакво въсприимание, но кратко, нѣщо *несществующе*. Изпшино е мисля да обаряме подобно едно опрѣдѣление.

На това опрѣдѣление, повидно му, може да се възрази отъ гледната точка на християнската вѣра. Ще ни кажатъ: спорѣдъ християнскитѣ убѣждения, Богъ е виновника на всичко що сществува, живѣе, — Богъ, Всемогущия Творецъ и Вседържителъ, Височайния Разумъ и источникъ на всякъ законъ и рѣдъ; Той е създаѣ дѣйствующитѣ сега закони, нѣ се е обвързалъ съ тѣхъ, за това може да ги измѣнява въ всѣко врѣме.

Въ разсжжденията за Бога не само вѣрующия християнитѣ но и всѣкой сериозенъ и разсждителъ челоувѣкъ изобщо се страе да бжде крайно прѣдпазливъ, понеже прѣдставленията за Височайното Сщщество прѣвпшаватъ обиковеннитѣ ни условия прѣдставления; и това е много пуждно, защото при легкомисленното третиране на този въпросъ отъ коя и да е страна може да стане така, че челоувѣтъ се стареа да живѣе, повидному, за славата Божия, и желеа да прѣвѣзнася Божнето всемогщество, а вмѣсто това самъ налага на Бога мѣрката на тѣсногледството си. — Тѣкмо така е и въ изложено-то прѣди малко възражанне: старайки си да възвеличатъ Всемогществото Божие, възразителитѣ отъ този видъ, безъ да забѣлѣжатъ сами това, на-

*) Има едно мнѣние което твърди че ние си усвояваме закона на причинността всдствие на непрѣкъснатата прѣемственност на много явления. Даже и да е така, отъ туй нашето разсжждение малко се измѣнява: отъ гдѣ и да се явилъ въ насъ този законъ, отъ гдѣ или отвѣтрѣ, той стана вече законъ на мисльта, до отношение къмъ познаваемитѣ явления. Нека забѣлѣжимъ, обаче, слѣдующето: ако този законъ е само придобившия отъ вѣтъ навикъ на мисльта, каква логическа стойность може да има той? Рано или късно той ще се подхвърли на съмнѣние и слѣдъ това ще се обоснове логически или, пъкъ, ще бжде изведенъ до степенята на опитнитѣ закони, т. е. ще стане просто едно обобщение на факти а не законъ, и тогава ще загуби въ нашата мисль значение на непротиторѣчивость.

датъ въ тази грѣшка че въ прѣдставлението за Бога привнасятъ прѣдстѣплението за произволъ, влиянието на минутата и въобще на врѣмъността. Обаче онзи който напълно вѣрва въ всемогъществото Божие, вѣрва такожде че и човѣческиятъ разумъ е законитѣ му и слѣдователно, съ закона на причинността е обгѣсъка на Божественния разумъ и човѣка. Слѣдователно да се прѣдположи, че Богъ самъ нарушава онѣзи закони, които самъ Той е вложилъ въ творенията си, е съвсѣмъ немислимо, даже и да се поставя подобно прѣдположение за християнина е неблагоговейно.

Колкото е несъстоятелно горното прѣдположение, сѣщо такова е и друго прѣдположение че Богъ нарушава по угодата си основнитѣ закони и създава нови причини и нови закони, защото Богъ е не само Всемогъщата Воля, но и Всочайши Разумъ, който всичко обзема. Ако отъ обикновенния умъ у вѣкоу инженеринъ или механикъ ние очакваме щото направената отъ него машина да работи така, както е ималъ пѣдъ видъ стронителя ѝ, и ще смѣтаме за несполука ако относѣ ся правятъ разни прѣправки за да улесни ходѣтъ на машината, колко повече трѣбова да очакваме отъ Бога това. И може ли вѣрующия умъ за допустно че Всевѣдущия разумъ нѣщо не е прѣдвидѣлъ или създалъ закони, които относѣ се оказаха негодни или недостатъчни? Подобно едно прѣдставление не е ли очевидно налагане на понятието за Бога тѣснитѣ рамки на човѣческата ограниченность, врѣмъность и измѣчивость? Ние както не се съмнѣваме въ безграничността на Божнето всемогъщество, такожде не се съмнѣваме и въ това че законитѣ на създадения отъ Сѣщия Творецъ свѣтъ прѣдставляватъ строгото и правилното единство, въ което намираме достойното изображение на творческия разумъ.

Отъ друга страна, пакъ, и въ Библията намираме, че слѣдъ шестъ-тѣхъ дни на твореніето, Богъ *почина си въ седмия денъ отъ всичкитѣ си дѣла които направи* (Бит. 2; 2) а това значи че Той прѣстана да твори, слѣдователно не трѣбова да чакаме никакви нови закони. — И тѣй, и отъ християнската гледна точка чудото не може да се смѣта като нарушение по природнитѣ закони.

Остава намъ да разгѣдаме още едно опрѣдѣление спорѣдъ което чудото е нѣщо необяснимо за насъ. Ако приедемъ това опрѣдѣление, ще трѣбова да признаемъ и това че наоколо насъ има да сѣ ставали и сега ставатъ чудеса съ хиляди; чудо ще бѣде сѣщността на нѣщата, тѣхната взаимно привличанне, спѣшеніе, дѣлнмостъ на нѣкои и недѣлнмостъ на други, физическото сродство, чудо ще бѣде онова какъ външното раздражение прѣ-

минава въ психическото осѣщаніе, — всичко това ще бѣде чудо, ние сами за себе си съ нашия разумъ, воля, — ще бѣдемъ чудо. Съ една рѣчь не би било възможно да прѣброимъ всичкитѣ чудеса около насъ, защото, кадѣто и да погледнемъ, и да вникнемъ на всѣкадѣ въ основата ще видимъ че има чудо, и само навикътъ, който притѣпява нашата мисль прави явленията да сѣ въ нашитѣ очи „естественни“ „закони“.

Обаче, както новизната, така и необяснимостъта на явленията, още не ги правятъ чудесни; защото всичко ново днесъ, ще стане старо утрѣ, а необяснимото днесъ, утрѣ ще бѣде обяснено.

Какви ли не чудесни нѣща расправятъ за иудийскитѣ факири, — че укротявали змиитѣ, че могли да се вадатъ на въздухъ, че когато искали могли да заспятъ въ летаргия и пр. Нека само една частъ на това е истина, ние пакъ нѣмаме основание да ги нарѣчемъ чудеса; тѣ сѣ необикновенни явления, на които ние още не сме навикнали, по които, слѣдъ като подхвърлимъ на наблюдение и изучаваніе, вѣроятно ще намѣримъ че тѣ ставатъ спорѣдъ нѣкакви опрѣдѣлени закони.

Съвсѣмъ друго нѣщо е чудото, като прѣдметъ на нашата вѣра. Най-напрѣдъ, истинското чудо не се стрѣмъ да се яви непрѣмѣнно въ нѣкоя поразителна или необикновена форма; по външность, то може да бѣде съвсѣмъ просто и незабѣлѣзано, обаче то има единъ вжтрѣшенъ и сѣщественъ признакъ — но който всѣкога се отличава отъ всѣко друго съ мнимо-чудесенъ характеръ. Въ истинското чудо — въ чудото на Християнската вѣра, *физически-закони всѣкога служатъ на нравственитѣ и самото чудо сѣстои именно въ проявлението на тази служебность*. Тази служебность се утвърждава върху битието на Владѣтеля и Вседържителя на свѣта и на възможността за разумната тварь да бѣде въ личното съ Него общение. И тѣй, Богъ, — Разумната и Вседържащата Личность е источникъ на чудо. Ние виждаме наоколо си въ свѣта твърдото и устойчиво дѣйствие на мировитѣ закони, и вѣрваме че всички тѣзи закони и проявленіята имъ сѣ проникнали отъ мисльта на Домакина на свѣта, и се държатъ отъ всеобемлящата Му и всеблага воля въ положенитѣ имъ прѣдѣли. Ний вѣрваме още че нашата ограничена личность може да влѣзъ въ непосредствено общение съ Личността на Творца и Владѣтеля на вселенная и чрѣзъ това общение ся възвисява надъ външното битие. И когато нашата вѣра се потвърждава отъ съпаденіе на физическото явление, съ явлениято отъ нравственния рѣдъ — рѣдъ който не се мѣри съ физическия рѣдъ на нѣщата — това ние наричаме

чудно. Имало е суша; хората се помолиха за дъждъ и той заваля; чудото тука не е въ дъждътъ, при всичко че той валѣ неочаквано: дъждътъ е явление което ние често наблюдаваме и изучаваме, а това че той заваля неочаквано, показва само извѣстно, но при все туй, рѣдко стичанне на нѣкои дѣйствующи условия, по въ това че хората сж се молили на Бога и сж получили онова що просили — че физическото явление съ всичкитѣ ся закони послужиха на нравственнитѣ — закони неподлежащи на пишане или прѣтегляне, на законн, които спадатъ въ сферата на свободата на духа и на живота личностъ. Нѣкой си е боленъ; докторитѣ вече отказаха да го цѣратъ като безнадежденъ, но други се помолиха за него Богу и болния оздравѣ. Нѣма съмнѣние че както болката е имала своето течение спорѣдъ тѣзи или онѣзи физиологически закони, така и оздравяването отъ нея стана спорѣдъ сжщитѣ закони на човѣческия организмъ; но чудното е тамъ че всички тѣ послужиха въ този случай на едно друго явление отъ нравствения рѣдъ. Ставали сж и поразителни чудеса, съ поразителна въшностъ — тѣ сж били нуждни за невѣрнитѣ, за маловѣрнитѣ за нашия наклоненъ къмъ бавностъ и затѣпяване умъ който трѣбова понѣкога да се стрѣсне и да се накара да събере мислитѣ си, обаче и въ тѣзи случаи сжщността на чудото не е въ поразителността на явлениято. Много отъ чудесата поменати въ Св. Писание сж въ такава форма. Нѣкои отъ противницитѣ, и даже и отъ защитницитѣ на чудото се силятъ да ги обяснятъ по „естественъ“ начинъ. Съвършено напразденъ трудъ! — Противницитѣ не ще могатъ съ това да намалятъ стойността на чудото, а нѣкъ такава защита нпщо не може да му пригурн, защото тѣзи поразителни явления ги прави да сж чудеса не онова *въ какъвъ видъ* тѣ сж станали, но онова *защо* сж станали. Важно е че тѣ сж ставали по молитва, почували сж се по прѣдваряние и се свършвали по молба — важно е че въ тѣхъ непосредствено сж се изиявявали нравственната цѣль и смисълъ.

И сега, като е такава истинското понятие на чудото, както изложихме; ако то състои въ това, че физическото се подчинява на нравственното, въшнитѣ явления — на мисълта и на свободата на духа, ако источника на чудото е въ Бога и въ отношенията на Бога къмъ създаването, то, разбира се, вѣрата въ чудо е нераздѣлната частъ на всѣка теистическа религия, а още повече на Християнската, гдѣто тази вѣра е душата, сжщността, всичко. Християнина не само необходимо вѣрва въ чудо, но още повече: той се учи да гледа на всѣко явление като на чудо. Той знае че ни едно отъ

най-малкитѣ даже птиченца не пада безъ волята на Владѣтеля на свѣта, ни една капка дъждъ не се излива случайно безъ цѣль; дъждъ, суша, здравие, болка, вѣтръ, тишина — всичко това дохожда и прѣминава само по неговата воля и, нпто планина нпто пространство нпто никакви явления съ тѣхнитѣ закони не могатъ да положатъ никаква прѣграда за непосредственото и живото общение на Бога съ Неговитѣ създания.

На това, обаче, могатъ да ни възразятъ: ако чудото е само за вѣрующитѣ, то защо се привежда то за доказателство на религиозната истина?

Чудото не е и диалектически нито, нѣкъ, теоретическо доказателство; то не се доказва, но съ факти основани на опитъ. — Доказателството му е въ вътрѣшния му смисълъ, въ факта че физическото явление съвпада съ нравственното, при това причината на явлението не е въ физическото явление — това е очевидно: тогава, гдѣ е ти? Чудото въ само себе си носи въ своето обяснение: причината на съвпадение, казва вѣрующия, е въ господството на нравствения законъ надъ физическия, въ проникнуването на Божественната мисълъ и воли въ всичката вселенная и туй пѣщо се проявява въ даденото съвпадение. Християнската религия неговѣда чудото на молитвата; „моли се“, казва ти, „проси, нека и другитѣ да се помолятъ за тебе, и ще приемешъ онова, за което се молишъ“. Истината на това основоположение е достижима на личната опитностъ на всѣкого. Ние можемъ или сами да опитаме това или да видимъ въ опитността на другитѣ; ние можемъ да повтаряме тѣзи опити много нкти, да ги провѣрряваме и да размишляваме надъ полученитѣ факти, и въ резултата имъ сами можемъ да имаме непосредственото лично убѣждение.

Ако това е чудото, ако то изиявява само пѣщото възтѣржествуване на нравственнитѣ закони, безъ да противорѣчи при това на законитѣ на мисълта и на естествениитѣ, то защо мнозина тѣй страстно възставатъ противъ чудото и тѣй прѣзрително се отнасятъ къмъ вѣрата въ него?

Има нѣколко причини за това. За едната ние сме вече казали — тя се крие въ недоразумѣнието: хората си прѣдставляватъ чудото като противорѣчие на основнитѣ положения на разума, и така го отричатъ. По нѣкога това недоразумѣние се увеличава вслѣдствие на неразумната ревностъ на нѣкои защитници на чудото, които гордѣливо се провикватъ: „какво струватъ вашитѣ науки, закони и учение! Стига нашия Богъ да поиска нѣщо да направи и всички ваши науки и закони на прахъ ще станатъ!“ Като че ли другъ нѣкой а не Богъ дава на учениитѣ разумъ и стрѣмление къмъ позна-

вание на истината. Такива то усърдни защитници прѣко потвърждаватъ мнѣнието на противниците, че чудото е нѣщо перазумно, безпричинно и нелѣпо.

Другата причина е въ тѣснотата и късогледството на човѣческия умъ; човѣкъ е мѣчно да си прѣдстави че можтъ да бѣдѣтъ нѣща и явления внѣ отъ гледието му поле; той легкомислено се успокоява на убѣждението че отъ онова що той обикновено гледа и слуша, понататѣкъ нѣма нищо. Но ние не можемъ да се осаждаме твърдѣ строго за това тѣсногледство, понеже твърдѣ мѣчно е, по нѣкога, да се отрвемъ отъ субективното си възрѣние: само нека си припомнимъ колко ни бѣше мѣчно да си прѣдставимъ хората въ Америка отдоу подъ краката ни; — „какъ тѣ не падатъ“? Колко мѣчно сме повѣрвали и въ това че земята се върти около слънцето, и често въ недоумѣнии сме питали: на какво тѣ се държатъ. Отъ подобни прѣдразсѣдци на субективното възрѣние страдатъ, за жалость, и човѣци съ образование, ученитѣ. — Тѣ по нѣкога биватъ готови да въздигнатъ видимото до степенѣта на закона само за това, че то се е повторило нѣколко пѣти слѣдъ това затварятъ си очитѣ и отричатъ даже възможността за нови опити. Казватъ че Волтеръ едно врѣме така се я изразилъ: „чудото на Въскресението да бѣше станало прѣдъ мене и прѣдъ хилядна тѣлна хора, и въ този случай азъ поскоро не бихъ повѣрвалъ на собственитѣ си очи и на хилядната тѣлна, отъ колкото да повѣрвамъ па на въскресението“.

Отъ тѣсногледството и прѣдразсѣдъка разумътъ се псѣфрява съ помощта на всестранно образование и широка опитность, които вцушаватъ на мисълта по голѣма скромность.

Има хора, стоящи по високо отъ простото прѣдубѣждение и тѣсногледство, но при всичката си сериозность тѣ си съставили материалистически или механически миросгледъ, който спорѣдъ насъ не обгрѣща всичкитѣ явления, и за това носи печатъ на по-голѣмо или по-малко тѣсногледство. Съ такива хора всѣкога може да се говори съ надѣжда че грѣшката на тѣхната мисълъ може да се поправи съ размисление върху предмета, само ако нѣ притязаватъ честность и дѣятеленъ разумъ.

Има и още една причина колкото дълбоко толкова и печална, и тя е скритата или, пѣкъ, явната вражда спрямо религията изобщо, достигающа до крайно озлобление. Тука отричанieto на чудото е само прѣдлогъ. Коренътъ на това явление се крие въ нѣкоя дълбока нравствена поврѣда; и разбира се, тука е безполезна всѣкакъвъ разговоръ върху предмета и ще прилича на хвърляне бисери подъ краката на онѣзи които ще ги тѣчатъ.

Но кой както ще да се отнася къмъ чудото, ний, обаче, християнитѣ открито исповѣдваме нашата вѣра въ него. Казватъ че въ нашия вѣкъ ужъ нѣмало чудеса. Това твърдѣние е лъжливо и свидѣтельствува само факта че хората не търсятъ истинско чудо но *знамение*, както древнитѣ фари-сеи. — Искатъ нѣщо ново, необичайно поразително. — Чудеса сж ставали, и сега ставатъ въ такава форма, както Богъ нампра за полезно да изяви. Внимателния погледъ ще открие както въ себе си така и у другитѣ рѣдъ чудеса и колкото по вече този погледъ наблюдава и вникнува, толкова повече и този рѣдъ ще расте доклѣ се слѣе, прѣдъ поразената отъ благоговение мисълъ, въ едно съ великото Божие чудо — сжществуванieto на вселенная.

Ето това е нашата вѣра, колкото за чудесата. Противниците, ако не и друго, ще трѣбова да признаятъ че тя не е нѣщо необмислено, нелѣпо и противно на мислителнитѣ закони, но, напротивъ, съставлява логически пераздѣлната частъ на опрѣдѣления и здравия миросгледъ и съвсѣмъ не прилича на болѣзни лутания на недомисленото измежду разни така нарѣчени „системи“, които не почиватъ на здрави основи и сж досущъ мъгливи. На противниците ни прѣдстои да се борятъ — ако искатъ основателно да се борятъ, — не съ вѣра въ чудеса, но съ онзи миросгледъ, който тази вѣра необходимо включва въ себе си — миросгледъ, който признава сжществуването на духа, личността, свободата на волята, сжществуванieto на личния Богъ.

А. И. С.

МОМЧЕТО И БАРОНЪТЪ.

(Изъ живота на малкия царъ Джеймсъ Арагонски, називаемъ „Побѣдителъ“ 1217 год.).

Малкия царъ Джеймсъ бѣше страшно разядосанъ. „Азъ може да съмъ само едно дѣте“, извика той распалено, „нѣ азъ имамъ чувства; азъ имамъ гордость; азъ зная когато азъ съмъ докаченъ, и азъ ви казвамъ че азъ ще си отмѣстя на тѣзи прѣдатели Арагонски лордове. Тѣй щещъ и ти, Елеаноро, ако само слѣдвашъ моя свѣтъ.“

Джеймсъ, царъ Арагонски, бѣше токо стѣпилъ въ юношката си възрастъ. Но при все това, той бѣше и царъ и мъжъ. Само година и половина по прѣди той ся бѣше оженилъ за десетъ годишната Елеанора, дъщеря на Кастилския царъ.

И тѣзи двѣ дѣца — царьтъ и царицата Арагонски — бѣха вече на война съ гордѣливитѣ си васали, великитѣ лордове на Арагонъ — онова севѣрно царство на стара Испания, чието население, удържа непокѣтната свободата си, когато Римляни и Готи и Черни Маври покорихъ Испанскитѣ хълмове и долини, и които принудиха собствения си царь да имъ се покори, като му казаха: „Ний сме народътъ. Ний въздигами и събаряме царие. Ний сме господаритѣ; вий сте слугитѣ.“

По този начинъ ся отнесоха храбритѣ Арагонци сирѣмо тѣхното момче царь Джеймсъ и тѣхното момиче царица Елеанора въ 1217 година. Защото, както самъ царьтъ ни казва въ историята на своя животъ, „азъ бѣхъ само едно дѣте, и тѣ мислѣха да ме свѣтвуватъ какво да правя, а въ сѣщето врѣме всѣкой отъ тѣхъ се стараеше да ме управлява и глѣдаше да ржководи монтѣ дѣла.“

Но малкиятъ царь Джеймсъ не можеше лесно да се управи и води. Той си имаше своя воля; и догдѣто първенцитѣ въ царството му се стараяха да го употрѣбаватъ като совалка, царь Джеймсъ си имаше собствено мнѣние за какво да върши, и кои да приеме за свои довѣренници и съвѣтници.

Между тѣзи съвѣтници имаше единъ на име Донъ Педро Ахонесъ. Той бѣше всѣкога близо при малкия царь отъ когато почна борбата мѣжду Арагонскитѣ голѣмци за притѣжанието и настойничеството на това сираче момче. Той бѣше работилъ за освобождението на малкия царь отъ робството въ което Джеймсъ, слѣдъ бащината си смъртъ, бѣше задаржанъ отъ строгия прочютъ войникъ, Конъ Симонъ де Монфортъ; той бѣше защищавалъ момчето когато чичо му се стараеше да го сваля отъ прѣстолътъ и да го прѣмахне: той бѣше турилъ първото военно облѣкло на момчето когато то, едвамъ на единадесетъ години, участвува въ битката при Корианския мостъ, срѣщу войската която вуйчо му, Донъ Санчо, бѣше пратилъ да го улови; той ся бѣше храбро билъ за момчето при Алварго и Ликана и при обсадата на Албарасинъ гдѣто малкото царче бѣше побѣдено отъ неговитѣ разбунтувани васали. Той бѣше стоялъ за момчето пакъ когато, слѣдъ като се освободи отъ неприятелитѣ си, той избави отъ тѣхъ повече

отъ сто крѣпости, и обсади крѣпоститѣ на главния бунтовникъ, великия лордъ Монткада. И тука пакъ, когато всичкитѣ капитани отъ армията на малкия царь се оказаха прѣдатели, само Донъ Педро Ахонесъ му остана вѣренъ. Царь Джеймсъ ся принуди да дигне обсадата на лордъ Монткадовата крѣпость, и да се отгѣгли скърбецъ и обезсърдченъ, къмъ палата си въ Сарагоса.

По послѣ, по нѣкои неизвѣстни причини, този силенъ защитникъ и вѣренъ послѣдователъ на малкия царь, се поведе по лордъ Монткада, началникътъ на възбунтованитѣ барони. И той ся присѣдени къмъ неблагоприятитѣ. Малкия царь ся дълбоко наскърбилъ, защото той всѣкога любилъ Донъ Педро Ахонесъ и ималъ пълно довѣрие въ него. Той всѣкога гледалъ на него като на свой приятель и защитникъ. Нѣ неговата любовъ се обърнала на омраза и неговото довѣрие въ яростъ, когато той чулъ отъ Алагонъ, че войскитѣ на Донъ Педро и Лордъ Монткада были заобиколили градътъ и били вече прѣдъ самитѣ порти на крѣпостъта.

Многото борби бѣха вече направили този петнадесетъ годишенъ капитанъ дѣятеленъ и прѣдпазливъ. Той заръчалъ здраво да се заключатъ портитѣ на града и на крѣпостъта и само на петима отъ бунтовниците да се позволи да влѣзътъ въ града за споразумение. Тогава още еднѣжъ прѣдателството играло роль. Защото когато младия царь и царица седѣли на вечеря въ крѣпостъта, двамата войници които царь Джеймсъ бѣше поставилъ да пазятъ портитѣ, отворили на бунтовниците, и лордъ Монткада и Донъ Педро Ахонесъ влѣзли въ града съ двѣстѣ войници.

Това прѣдателство било извѣстено на царя. Малкиятъ капитанъ скочилъ на крака „Кой е извършилъ това позорно пѣщо?“ извикалъ. И когато му казали че двамата войници сами отворили портитѣ на неприятеля, той хвърлилъ безполезната си сабля на подѣтъ. „Тако ми свѣта Марня, нѣ туй е наистина прѣдателство!“ извикалъ той. „Кого можемъ тогава да вѣрваме, бѣдна моя Елеаноро, когато двамата на които азъ най много зависяхъ могатъ да извършатъ такова ниско прѣдателство и да ни турятъ въ ржцѣтъ на нашитѣ неприятели?“

И тѣй малкия царь и царица още еднѣжъ

паднаха въ рѣцѣтъ на своитѣ възбунтовани васали. Нъ, макаръ че всичко се виждаше да е противъ него, царь Джеймсъ посрѣщна храбро баронитѣ когато въ великата Алагонска църква той ги попита защо го търсятъ и що искатъ отъ него. И тѣ му казаха, „Господине, ний сме твои васали и твои покорни слуги. Ела съ насъ въ твоя царски градъ Сарагоса, и тамъ ний ще тя имамъ като нашъ царь и ще слушами твоитѣ заповѣди“. „На това отгорѣ“, казва царя въ своитѣ записки, „тѣ тѣй ме лѣскаяха съ добри думи и приказки, щото азъ влѣзохъ въ градътъ на слѣдоющия день“. Той бѣше падналъ хубаво въ капанътъ поставенъ за него. Възбунтованитѣ барони прѣвзеха царскитѣ му градъ както и самъ него.

Тѣ даже завзеха палата му, Ла Суда, при Туделовата порта, и за три седмици държаха младия царь и царица подъ арестъ, като управляваха царството чрѣзъ единъ съвѣтъ избранъ отъ възбунтованитѣ барони. Бѣдната малка царица бѣше като поразена отъ тѣзи смущения. Тя постоянно плачеше. И това не е за чудение, като се помни какъ се обхождали съ неѣ и какъ груби въоръжени челоуѣци бѣха почти испѣдили отъ палата нейнитѣ госпожи и слугини. И даже малкото момче, макаръ че той се стараеше да утѣшава своята момиче съпруга, мѣчно можеше да намѣри утѣшениие отъ тѣхното трудно положение и едва ли виждаше случай за избѣгване отъ робството въ което бѣха наднали.

Нъ той събра дързостъ си, и като отиде при едного чистото прѣдателство той най дълбоко усѣщаше — при Донъ Педро Аханесъ, когото нѣкога той толкова високо почиташе — и му каза: „Донъ Педро Ахонесъ, много съмъ тя любилъ и съмъ ти далъ всѣка сила и честь които азъ можехъ да дамъ, нъ пакъ ти си зель участие съ тѣзи разбунтовани лордове да притеснявате и безчестите моета царица и мене, като докарахте върху ни нещастие и страдание. „Гледай Господине“, и младия гласъ извънтъ съ ядъ и прѣзрѣние, „отъ тази минута азъ се отвързвамъ отъ твоята любовъ, и догдѣто съмъ живъ азъ нѣма да тя любя и почитамъ вече.“

Голѣмия баронъ погледна на момчето царь съ една отъ онѣзи върховни усмивки които

едно духовито момче не може да понесе. „И защо такъвъ распаленъ езикъ, господине“, каза той.

„Защото“, каза царь Джеймсъ, „ти си единъ лѣжливъ приятель и единъ неверенъ васалъ. Ти видѣ моята поврѣда и моето обезчестение, които никога нѣмаше да дойдѣтъ върху мене ако да не бѣше ти станалъ причина. Ти можеше да мя избавишъ отъ тѣхъ, но не цѣ. Отъ сега натакъ азъ съмъ твой неприятель както съмъ и твой царь“.

Донъ Педро хвърли единъ поглѣдъ пълненъ съ значение къмъ дебелитѣ стѣни които заграждаха този храбъръ младъ князь; той поглѣдна къмъ стражата и къмъ въоруженитѣ войници. Тѣ службаха на Арагонскитѣ барони а не на тѣхния си царь. Тогава той се усмихна съ онази омразна усмивка още еднѣжъ, „господине, ти не знаешъ кое е за твоего собствено добро“, каза той. „Твоитѣ думи сѣ думи на едно разглѣзено момче. Никакъ не мя е грижа отъ тѣхъ. Азъ ги забравямъ. Сбогомъ, госнодарю мой, до когато ти се намѣришъ въ по добръ хуморъ.“ И като обърна гърбътъ си къмъ заробенъ царь, той си излѣзе безъ много церемонии.

Тогава малкия царь разсвирѣпѣ. Тогава той намѣри малката бѣдна царица която плачеше въ стаята си и желаше да бѣше пакъ безопасна въ нейния Кастилски домъ да глѣда синитѣ върхове на Пиринейскитѣ планини.

„Това е позоръ да ни подлагатъ на такъви наказания“, извика царь Джеймсъ, распаленъ съ гнѣвъ. „Азъ може да съмъ само едно дѣте“, каза той нъ азъ имамъ чувства, азъ имамъ гордостъ, азъ зная когато съмъ докаченъ, и азъ ти казвамъ, азъ ще си отмѣстя на тѣзи прѣдатели Арагонски лордове. Така и ти, Елеаноро, ако само слѣдвашъ моя съвѣтъ“.

Нъ малката госпожа само клатѣше главата си и повече плачеше. „Ний сме още дѣца, Джеймсъ“, каза тя, „и тѣзи челоуѣци ще ни убиятъ нѣкой день. Ти не можешъ стори нищо“.

„Не можъ ли?“ отговори той. „Азъ съмъ намислилъ единъ великъ планъ за избавление. Само прави каквото ти кажа и ний можемъ да избѣгаме и двамата.“

Елеанора бързо поглѣдна къмъ мѣжъ си.

„Единъ планъ?“ каза тя като се усмихна прѣзъ сълзитѣ си. „О какъвъ е Джеймсъ? Какво ще правишъ?“ попита тя.

Храбрѣя малкъ мжжъ се приближи до малката си жена и тури ржката си върху рамото ѝ. Тогава ѝ каза ниско и бързо. „Слушай мене! Азъ зная този старъ палатъ по добръ отъ тѣзи които го владѣятъ сега,“ каза той. „Язичниците Маври го съградиха прѣди много години и азъ съмъ издирилъ всичкитѣ му жгли и скришни мѣста. Слушай. Точно подъ насъ има една стая, прѣзъ която се заминава въ единъ проходъ. По нѣкой начинъ азъ ще извѣстѣя на нашия приятель, Алагонския Лордъ, и той ще дойде съ една армия вѣрни челоувѣци. Тогава азъ ще зема една дъска и ще я върза съ днѣ въжета. Тогава ще отворя скришната врата, ще тя туря на дъската и полека ще тя спусна въ подземния проходъ. На края на прохода, добрия Алагонски лордъ ще тя чака и ще тя отнесе въ безопасностъ. Тогава, когато ти отидешъ, азъ ще отида дързостно при Лордъ Монткада и при онзи двоецъ прѣдатель Донъ Педро Ахонесъ, и ще имъ кажа: „Господа, азъ съмъ вашия царъ. Това което сте извършили противъ мене, е прѣдательство мръсно и ужасно. Между насъ има война до когато поискате прошка.“ Тогава азъ ще ся хвърля на единъ конъ който е приготвенъ за мене, и никой нѣма да дръзне да мя спрѣ, защото ако рѣче, азъ ще го убия. И тогава азъ ще избѣгамъ, и никой не ще може да мя стигне защото азъ ще избира най бързия конъ отъ царскитѣ обори. И тогава ний и двамата ще бъдемъ свободни. Не е ли това единъ отличенъ планъ?“

„Що! извика тя;“ да седна на една дъска и да ме спуснешъ долу въ единъ тъменъ и страшенъ подземенъ проходъ? Не, Джеймсъ — никога немога го стори.“

„Нъ азъ казвамъ че можешъ,“ каза момчето съ твърда вѣра въ своята опитностъ. „То е толкова лесно и толкова безопасно колкото и люлѣнието на маслиненитѣ дървета въ бащината ти градина.“

Нъ малката царица бѣше твърда. „Не, не, не,“ тя повтаряше съ усърдие. „Азъ не щѣ. Нѣма нищо въ този свѣтъ което може мя принуди да бъда спусната въ една ужасна тъмна дупка.“

Макаръ че царъ Джеймсъ я молеше и убѣждаваше, малката му съпруга оставаше

твърда на своето рѣшение. „Нъ тя не щѣше,“ писва царьтъ въ свонѣ бѣлѣжки. „Прочее, азъ я осташихъ и не сторихъ нищо по причина на нейнитѣ страхове.“

И тѣй тѣ стояха затворени въ собствения си палатъ. И възбунтованитѣ барони, въ ржцѣтѣ на които царьтъ бѣше плѣнникъ, принудиха го да плати на Лордъ Монткада 300,000 лева, защото му причинилъ загуби когато го обсадилъ въ крѣпостѣта му въ Каталония! За нѣколко врѣме момчето се много противило, нъ най послѣ се съгласило съ надѣжда че могатъ да го оставятъ свободенъ. Нъ тѣ нѣмали намѣрениини да сторятъ това. Тѣ раздѣлили младия мжжъ и жена, като пратили царьтъ въ Тортоза при морското крайбрѣжие, близо при Ебро, и царицата въ Бурбагнена въ планинитѣ. И тогава въ палата въ Сарагоса, тѣ вършели всичко по волята си, като раздавали служби и подаръци помежду си и управлявали за собствената си полза, нъ всичко въ името на царьтъ.

Нъ малкиятъ царъ Джеймсъ ставаше по старъ и по силенъ всѣкой день. Опитностѣта го правѣше разуменъ. Нещастията изострюваха умѣтъ му. Той бѣше сега на шестнадесетъ години и рѣши да си придобие правата. Нъ неговитѣ Арагонски барони не знаяха неговата стойностъ. Даже най вѣрнитѣ му не го вѣрваха съвсемъ. Тѣ усѣщаха че той бѣше „само едно момче; и че благороднитѣ въ властъ бѣха дѣйствителнитѣ управители на Арагонъ и че ще вършатъ всичко каквото си искатъ. Тогава младия царъ Джеймсъ опита едно ново срѣдство. Години по прѣди, когато той бѣше само на дванадесетъ години, той бѣше стоялъ въ църквата Св. Марія въ Орта, близо при Таразбѣя, гдѣто биде прѣпасанъ съ свѣтѣта сабля отъ олѣтара и произведенъ отъ священника въ кавалеръ на храмѣтъ Св. Марія. И тѣй единъ день той излѣзе отъ Тормоза по край морето и бързо замина изъ долината на Ебро и като дойде до палата на кавалеритѣ на храма въ Орта, той поиска тѣхната защита като тѣхенъ братъ кавалеръ. Тогава, той прогласи крѣстонесенъ походъ срѣщу Мавритѣ на Валенция — язическото царство съпрѣдѣлно съ Арагонъ, и той заповѣда на всичкитѣ кавалери и барони които държаха царскитѣ земи, за които тѣ плащаха наемъ съ войска, да се съберътъ

около неговото знаме въ Терюелъ, близо при границата на Валенция, и да тръгнатъ съ него сръщу Абу Саидъ, Валенциятския царь на Мавритѣ.

Но васалитѣ на короната, кавалеритѣ и баронитѣ Арагонски, имаха твърдѣ малко вѣра въ способността на туй момче царь, защото когато дойде опрѣделения день, само три, отъ великитѣ Арагонски лордове, дойдоха съ войскитѣ си да се присѣдинятъ къмъ царьтъ въ Терюелъ. Царь Джеймсъ се дълбоко разочарова, но той вече бѣше придобилъ опитностъ и разумъ. Абу Саидъ бѣше единъ страхливецъ и много се страхуваше отъ Християнскитѣ си съсѣди. Приготовлението на царь Джеймсъ го тѣй уплаши щото той бѣше готовъ да направи примирие съ Арагонското момче, като се съгласи да му даде за една година една пета часть отъ приходътъ на своето царство Валенция.

И тѣй царь Джеймсъ се отказа отъ походътъ и тръгна за Орта. Като пътуваше къмъ северъ, мислѣйки да посѣти жена си въ Бурбагнена въ планинитѣ, той сръщна на пътъ Донъ Педро Ахонесъ съ 60 кавалери на пътъ къмъ Валенция да се биятъ съ Мавритѣ.

Всичката момчешка кръвъ въ жилитѣ на царь Джеймсъ заврѣ отъ тази сръща. За да покаже прѣзрѣнието си къмъ това момче царь, този великъ баронъ бѣше тръгнълъ на своя смѣтка да се бие съ Мавритѣ. Горчивата опитностъ бѣше направила едно внимателно и разумно момче младия царь Джеймсъ. Въместо да се разгнѣви той помоли Донъ Педро да се върни съ него за да отидѣтъ до Бурбагнена; „Защото азъ искамъ,“ каза той, нѣкои отъ Арагонскитѣ барони да присѣдствуватъ когато ти кажа каквото имамъ въ умътъ си.“

Донъ Педро испърво не искаше да се съгласи. Нъ той каза въ себе си: „Туй е моя случай да покажа на това младо момче колко голѣма е моята сила и колко малка е неговата.“ И тѣй той се върна и придружи царьтъ къмъ Бурбагнена.

Джеймсъ Арагонски бѣше сега на шестнадесетъ години силенъ, твърдоглавъ и рѣшителенъ, безъ да се бои отъ нищо. Той отиде съ Донъ Педро до палата на кавалеритѣ на Храма, и тамъ въ услышание на

нѣкои отъ Арагонскитѣ лордове, той му каза истината:

„Ти си мя третиралъ много прѣзрително Донъ Педро Ахонесъ,“ каза той. „За цѣли три седмици азъ тя чакахъ въ Терюелъ, да отидемъ на походъ сръщу Мавритѣ. Ти не дойде, макаръ че твоя царь ти заповѣда — на тебе, нито дойдоха другитѣ Арагонски барони, освѣнъ трима. И когато ти не дойде, азъ свързахъ миръ съ Мавритѣ. Този миръ възбранява на всичкитѣ Арагонски лордове да смущаватъ Мавритѣ. Този миръ, азъ царьтъ Арагонски, имамъ намѣрение да пази. И азъ тя моля, Донъ Педро Ахонесъ, не, азъ ти заповѣдвамъ като на единъ васалъ на моята корона да пазишъ този миръ който азъ съмъ направилъ и да го не разваляшъ.“

На това Донъ Педро, спорѣдъ навикътъ си, каза ясничко че той рѣшилъ да направи една експедиция въ земята на Мавритѣ и че щѣлъ да изпълни планътъ си.

„Даже сръщу моитѣ жалания и моитѣ заповѣди?“ попита царьтъ.

„Даже сръщу тѣхъ, господине Царю, ако вий настоявате въ тѣхъ,“ отговори Донъ Педро. „Ти знаешъ моята сила като кавалеръ. Азъ ще я опитамъ на язичниците Маври въ Валенция. Азъ ще извърша добра служба за Арагонъ и за тебе.“

„По добръ кажи лоша служба, тѣй като ти разваляшъ мирътъ който азъ съмъ свързалъ и който азъ вѣрно ще държа, както подобава на единъ царь и благороденъ чловѣкъ,“ отговори царь Джеймсъ, „още еднѣжъ, Донъ Педро Ахонесъ, азъ ти заповѣдвамъ да не отивашъ. Ще послушашъ ли или не?“

„Когато азъ тръгна да върша едно нѣщо, както ти знаешъ, Г-не Царю, азъ го върша,“ отговори прѣзрително дързостния баронъ. „Азъ отивамъ въ Валенция днесъ, дали ти заповѣдашъ или не.“

„Ти никога нѣма да го сторишъ до когато азъ имамъ сила да тя задържа,“ отговори тѣй дързостно и момчето. „Тѣй като ти си рѣшилъ да развалишъ миѣтъ който азъ, твоя царь съмъ свързалъ, азъ прогласявамъ тебе, Донъ Педро Ахонесъ, прѣдатель на твоя царь. Кой отъ моитѣ кавалери ще задържи този бунтовникъ баронъ като плѣнникъ за своя царь?“ Но никой отъ неговите чловѣци не дръзна да мръдне. Тѣ ся

страхуваха повече отъ барона отъ колкото отъ момчето.

„Не ще ли никой да ми помогне?“ извика царь Джеймсъ. Тогава азъ трѣбва самъ да го сторя. Донъ Педро Ахонесъ, прѣдай се плѣнникъ на мене, твоя царь. Азъ ви обвинявамъ въ държавно прѣдателство.“ И изведнѣжъ той сграбчи саблята и ржката на барона тъй силно щото Донъ Педро не можѣ да истегли саблята си. Шестнадесетъ годишното момче се указа по силно отъ четиредесетъ годишния баронъ. Нѣ догдѣто той държѣше барона, Донъ Педровитѣ другари които чакаха вѣнъ, чюха глѣчката, влѣзоха вътрѣ, хвърлиха се върху царьтъ, и освободиха Донъ Педро и го изведоха отъ кѣщата.

Но младия царь бѣше прогласилъ васалтъ си за прѣдателъ и не мислѣше да му позволи да избѣгне. Той грабна орѣжието си, хвърли се върху единъ конь приготвенъ за него и се впусна слѣдъ възбунтования баронъ. Нѣкои отъ неговитѣ барони го послѣдваха като внезапно усѣтиха, че „тѣхното момче“ не бѣше вече момче. При лозята на Бурбагнена нѣкои отъ бързитѣ яздачи пристигнаха Донъ Педро и неговитѣ челоуѣци. Сабли и копия се сблѣскаха, нѣ Донъ Педро имаше надмощие и продължи пѣтьтъ си къмъ Сарагоса, да търси покровъ отъ прислѣдвателитѣ си въ крѣпостъта на братъ си владиката. Но царь Джеймсъ и дружината му горѣщо го прѣслѣдваха, и на върхѣтъ на единъ малкъ хълмъ, Донъ Педро се спрѣ за да се защити. Неговитѣ другари почнаха да хвърлятъ камъни върху царевитѣ войници. Камънитѣ падаха въ голѣмо количество и царевитѣ челоуѣци се поколебаха. Но момчето бѣше рѣшено да улови този бунтовникъ баронъ който бѣше сега толкова близо при него. Като сбута коньтъ си върху стрѣмния пѣтъ, той извика, „Арагонъ! Арагонъ! прѣдай се на твоя царь!“

Донъ Педровитѣ челоуѣци като видѣха че момчето не се шегуваше, и като не желаеха да бѣдѣтъ обвинени въ държавно прѣдателство, всички освѣнъ единъ, побѣгнаха. Единъ отъ царскитѣ кавалери се впусна къмъ Донъ Педро и го удари съ копие то си подъ рамото. Донъ Педро падна отъ коньтъ си тѣжко раненъ. Царьтъ си припомни любовъта къмъ стария си приятелъ, и извика въ съжаление като го видѣ

че падна. Всичкия му гнѣвъ исчезна. Като скочи отъ коньтъ си, той прѣгърна ранения баронъ. „Ахъ Донъ Педро, Донъ Педро,“ извика той, защо не стори както азъ искахъ?“ Но Донъ Педро не му отговори ни дума.

Тогава каза единъ отъ царевитѣ кавалери: „Глѣдай, Г-не Царю, плякмата е наша. Остави този старъ лѣвъ на насъ, моля ти ся, и ний напълно ще му отмѣстимъ за поврѣдата която е нанесълъ на тебе и на насъ.“

Нѣ храбрния царь Джеймсъ хвърли рѣцѣтъ си по тѣсно около ранения бунтовникъ който нѣкога бѣше неговъ приятелъ. „Богъ да ви съжали и накаже,“ каза той, „за гдѣто казвате такива нѣща въ туй врѣме. На страна, господа, всички!“ заповѣда той. „Този челоуѣкъ бѣше мой приятелъ, и азъ ви казвамъ че ако нѣкой отъ васъ удари Донъ Педро Ахонесъ, той ще удара първо Арагонския царь. Докоснѣте ся до неге ако дрѣзнувате.“ Той лодигна тогава ранения баронъ на своя си конь и го отведе въ Бурбагнена. Нѣ прѣди да достигнатъ града Донъ Педро умрѣ. Младия царь, съ скръбъ за приятелътъ който бѣше неговъ неприятелъ, неприятелътъ който бѣше билъ неговъ приятелъ, направи му едно царско погрѣбление като го положи въ църквата Св. Марія. Той скърби за него много дни.

Царь Джеймсъ не ся избави отъ смущения. За години той ся бори съ свонѣ барони и най послѣ ги покори и имъ стана царь. Той ся знае въ Испанската история подъ титлата „Побѣдителътъ“. Той направи Арагонъ великъ и силенъ; слѣдъ едно славно шестдесетъ и три годишно царуване „царьтъ на Арагонъ, на Мажорка и Валенция, Контъ на Барцелона и Ургалъ и Лордъ на Монтиелне, умрѣ въ Валенция. Нѣ въ всичкитѣ си борби и успѣхи той само тогава бѣше истински царь когато прости своя неприятелъ и помисли въ него само стария си приятелъ когото той любѣше.

II.

ПО-ДОБРЪ ЖИВОТЪ.

Читателю, какъ лѣтѣтъ днитѣ! Какъ утрото никога не дохожда! Какъ всѣки день дохожда, измива и никога не се връща! Не си ли припомянешъ за нѣкои добри твои

рѣшения — рѣшения за по-добъръ животъ, по-внимателно употрѣбление врѣмето си, да усилишъ желанието си и да живѣешъ за доброто на чловѣцитѣ — я си припомни на умътъ ли ти е всичко това? Азъ си припомнямъ, читателю, но съ тъга. Що сме старили? Какъ сме изпълнили тѣзи наши рѣшения? Като сравнимъ минжитѣ дни на живота съ сегашнитѣ — какво сравнение! Ако бихъ ни попитали, колко сме спечали прѣзъ тази година въ търговията си, много по-лесно бихме отговорили, но не ни питатъ, па и не трѣбва да ни пита никой. Брате, колко и какво си спечалили за душата си? Напрѣднжлъ ли си? Имашъ претенцията, че си християнинъ? Трѣбва, длъженъ си да напрѣдвашъ. Кажи ми, брате, по-силенъ ли си днесъ отъ вчера? Вѣрата ти, въ Исуса Христа, по-жива ли е? Пораснжлъ ли си въ благодать? Имашъ ли опитността, като каква е Христовата любовъ? Виждъ, днитѣ, мѣсецитѣ и годинитѣ какъ заминаватъ — гробътъ приближава, по-свѣтлъ ли е пътятъ ти къмъ небето! Свѣти ли въ очитѣ ти небесното жилище при Господа и Спася твоето? Тѣй ли е, брате? Ако е тѣй, дай ржка и да пжтуваме, не врѣди отъ коя църква си — отиваме весели къмъ дома.

Но, ако не е тѣй; ако си останжлъ много надирѣ въ благодатьта Христова; ако не си понеслъ още кръстътъ си; ако себеотрицанието е далечъ отъ тебе; ако не си приелъ смиренното ходение съ вѣра въ Христа Исуса, спри се, брате! Съ горкостъ на сърдцето си те моля, чуй ме: Не дѣй, брате, отлага за другъ день тази важна работа. Внимавай що вършишъ. Гледай дѣ стжпвашъ. Знаешъ ли какво те очаква въ пътятъ ти? Я по мисли, колко отъ твоитѣ любезни прѣминжжъ отъ този свѣтъ. Не знаешъ, слѣдъ малко, може и тебе да жалѣжтъ. Надѣешъ ли се, че ще видишъ хубостъта и на друга пролѣтъ? И това не знаешъ. А твърдѣ е възможно, други да виджтъ поникжлата трѣва на твоя гробъ. Какъ, тогава, ще застане твоята безсмъртна душа прѣдъ праведния Сждъ Божий? Стрѣсни се, брате, отъ този летаргически сънъ, събуди се, и хвани се за *животъ вѣченъ*.

Не дѣй прѣзира тѣзи ми братски напомнявания. Знай че тѣ сж отъ единъ, подбострастенъ на тебъ, единъ, който се усѣ-

ща подъ тежка отговорностъ за своитѣ длъжности спрямо Бога и съчловѣцитѣ. Не си давай почивка, нито дремане на клепацитѣ си, до като се не примиришъ съ Бога чрѣзъ горѣща молитва. Призови го, чрѣзъ Исуса Христа, да добиешъ прощение на грѣхове-тѣ си и сила за *по-добъръ животъ — за Бога*.

Отъ всичко това, знаешъ ли какво ще придобиешъ ако си вѣренъ изпълнител на Неговата воля? Много, о, много ще спечалишъ! Първо и най-цѣнно, — животъ вѣченъ; ще станешъ вѣренъ, честенъ и свѣстенъ гражданинъ; съ ревностъ и усърдие ще служишъ народу си; ще станешъ по-добъръ съсѣдъ, по-добъръ баща, по-добъръ синъ, по-добъръ съпругъ и въ всичкитѣ си длъжности граждански и духовни, ще имашъ Божието благословение.

Дано не направимъ, напишемъ или говоримъ нѣщо, отъ което бихме се оскърбили, и, което би покрило съ срамъ лицето ни въ врѣме на Сждний день — прѣдъ Бога.

Ц. Ц-въ.

СМЪРТЬТА НА Г-ЖА АЙКЪ ЯРДЖМИАНЪ.

На 25-ий Юлий, на 5 часа вечерьта, се помина въ Варна любезната съпруга на Г-нъ Айкъ Ярджмیانъ, ново дошлий Арменский Проповѣдникъ, който пристигна тукъ на двадесетий сжщий мѣсець, отъ Англия. Госпожа Естеръ А. Ярджмیانъ е родомъ отъ Село Мунджусу Койсерийска Околия въ Мала Азия. Тя останала сираче безъ баща, когато била още на седемъ годишна възраст. Добрата ѝ Майка Христианка (която е още жива въ Цариградъ и се очаква да дойде при зетя си скоро) се погрижила да ѝ даде добро образование. Тя постжпила въ Мисонерското училище въ Таласъ Кайсерийско (Мала Азия) гдѣто свѣршила успешно курсътъ на наукитѣ си и била 4 години учителка. Слѣдъ това, тя се омжжила за Г-нъ Айкъ Ярджмیانъ, съ когото сж водили десетъ години щастливъ съпружески животъ. Прѣзъ тѣзи десетъ години на съпружеский животъ тя показала себе си добра домакиня, любезна съпруга и мила майка. Нѣ най-доброто отъ всичко друго е че тя е била жива и дѣятелна Христианка. Съпругътъ и свидетелствува за нея слѣдующето: тя ми бѣше десната ржка въ всяко нѣщо, насърчение въ отчаянието ми, радостъ

въ успѣхитѣ ми и твърдѣ прѣдвидлива за бѣдѣщи нѣща; за зло или за добро. Азъ слушахъ нейнитѣ добри съвѣти въ труднитѣ минути на моето проповѣдническо дѣло и никога не погрѣшихъ. Нейната смъртъ е голѣма загуба за мене въ бѣдѣщитѣ ми работи, обаче нейната мирно прѣдаване духътъ си толкова ме въодушеви щото азъ нѣма да го забравя догдѣто съмъ живъ“. Г-нъ Айкъ е билъ подозрѣнъ отъ турското правителство и прѣслѣдванъ, и той е можалъ по единъ чуденъ и опасенъ начинъ да избѣга отъ Кайсери въ Цариградъ съ помоща на единъ добръ Турчинъ и отъ тамъ въ Англия гдѣто постѣпилъ въ училището. И прѣди двѣ години съпругата му е отишла при него въ Англия гдѣто сж живѣли до прѣди три седмици.

Г-жа Айкъ имала послѣдното си дѣте прѣди осемъ мѣсеци; но два мѣсеци по послѣтъ се разболѣла отъ охтика въ коститѣ отъ която болестъ е лѣжала шесть мѣсеци. Тя прѣтърпела ужасната операция отдрѣзване на левия кракъ подъ колѣното, но болестъта не прѣстанала, а се явила и на други мѣста. Слѣдъ това докторитѣ въ Лондонъ съвѣтвали Г-нъ Айкъ да иде на Истокъ за променение на климата. И тѣй той дойде тукъ на 20-ий того съ много болната си съпруга, която и 5 дни по послѣ се помина. Най главното на тѣзи сестра е, че тя умрѣла „както умиратъ правѣднитѣ“. На 25-ий слѣдъ обѣдъ тя повикала съпругътъ и дѣцата си при себе си, които се опростили съ нея. Тя отправила майчинскитѣ си наставления и благословения къмъ всяко едно отъ дѣцата си, и на съпругътъ си казала „Господъ да благослови работата на рѣцѣтъ ти, Неговътъ духъ да те утѣшава“. Слѣдъ това тя се молила усърдно и послѣ нея съпругъ ѝ. Въ това врѣме тя ако и да е имала силни болести, пакъ лицето ѝ било пълно съ веселие и тържество. И нѣколко минути слѣдъ това тя заспапа мирно, гдѣто ще спи до когато чуе послѣдната трѣба и мъртвитѣ въ Христа ще въскрѣснатъ. Тя остави четири дѣца (послѣдното на осемъ мѣсеци) сирачета и добрий си съпругъ вдовецъ и всички братия сестри и роднини опечалени за нея. Погрѣбалний обрѣдъ се извърши на 26-ий часа на 4¹/₂ сл. об. въ Мет. Еп. Църква въ Варна, при твърдѣ голѣма публика състояща се отъ Арменци

(пришелци и туземци), Българи и Гърци. Църквата съдържаше повече отъ 500 души, църковний дворъ пълненъ и прозорцитѣ бѣхъ повиспали отъ народъ, а отъ вѣнъ улицата непроходима почти. На онейлото въ църквата казахъ слова на — турски и Арменски, мѣстний пастиръ и единъ Арменский проповѣдникъ Дикранъ Шахвелитиянъ, слѣдъ тѣхъ говори и опечаления братъ Айкъ Ярдѣмиянъ съ голѣмо усърдие. Общото впечатление бѣше трогателно, множеството плакахъ като дѣца. Тѣлото се отнесе на гробътъ тържественно съ голѣма публика, която чака тамъ до гдѣто се погрѣбе, ако и да стояхъ до късно врѣме. Братъ Айкъ Ярдѣмиянъ и роднинитѣ му крайно благодарятъ на свойтѣ сънародници и всички други граждани отъ какъзато и народностъ да сж, гдѣто почетоха съ присѣтствието си погрѣбалнийтъ обрѣдъ на покойната съ което много ги утѣшихъ. Вѣчно въспоменание къмъ памѣтъта на Г-жа Естиръ Айкъ Ярдѣмиянъ отъ любезний ѝ съпругъ Айкъ Ярдѣмиянъ и всичкитѣ ѝ роднини и приятели.

Ив. Тодоровъ

Варна 1898 Юлий 28-ий.

НЕ СИ ДОСАЖДАЙ — ОПИТАЙ СЯ ТАЗИ СЕДМИЦА.

Не оставяй никой день да прѣмине безъ да имашъ лично съобщение съ Бога.

Хвърли на страна всичкитѣ горчиви чювства и мисли за докачения и онеправдания, отъ когото и да сж тѣ.

Имай на сърдце нѣкое лице за което всякой день искашъ Божието благословение.

Не изгубвай никой случай да кажешъ една блага дума, да сторинишъ едно добро дѣло на онѣзи които сръбцашъ.

Пази вратата на устнитѣ си, щото да не излѣзе отъ тѣхъ никаква срамотна дума, подигравка, одумване или лѣжа.

Помни всякой день че Христосъ ще дойде, скоро, внезапно; и, може би, този день ще рѣши какъ ще ни намѣри той.

Онзи живѣе най дълго който живѣе най-благородно. Живота не ся мѣри съ сърдцебиението, но съ добритѣ дѣла: Ний нѣмаме никакво сжмѣнение че много лица на по малко

отъ 70 год. имаха дѣйствително по богато и по пълно сѣществуване даже отъ Матусала. Възможно е да се побере единъ цѣлъ вѣкъ въ врѣмето на единъ животъ. Мѣжду едноврѣменнитѣ умрѣли има множества които изпълниха миссията си на земята тъй добръ както ако бѣха живѣли догдѣ ся набръчкатъ лицата имъ и побѣлѣятъ коситѣ имъ. Нека помнимъ че нощта иде когато никой чловѣкъ не може да работи, и вѣрно да ся стараемъ да изпълняваме длъжността си догдѣто ся казва днесъ.

Х. А.

БИСЕРИ ОТЪ ФЕНЕЛОНА.

„Честитъ ще бждешь ако ся научишь да любишь работата си. Безполезно е да питашъ що правятъ съ Господа онѣзи които ги любятъ. Не е мѣчно да прѣкараме врѣмето си съ единъ приятель когото любимъ. Нашето сърдце е всякога отворено къмъ него. Ний не изучаваме онова което ще му кажемъ, защото то си дохожда на насъ безъ прѣдразмишление; ний нищо не можемъ да скриемъ отъ него. Даже ако нѣмаме нищо особено да кажемъ, ний обичаме да сме съ него. О, колко по лесна е любовта отъ страхътъ! Страхътъ спира, прѣпятствува, смуцава; нѣ любовта, убѣждава, утѣшава, въодушевява, разширява душата, и прави чловѣка да желае доброто, само защото то е добро.

„Двѣ нѣща сѣ доволно: 1. Никог да не поставяшь лошъ примѣръ за да не ся засрамявашъ отъ Исуса Христа и неговото Евангелие. 2. Да вършишь безъ хвалба каквото дѣйствителната Божия любовь изисква.

Разни.

Сребърни пожове и вилиця може да се държатъ свѣтли като се миятъ съ вода въ която сѣ били варени картофи. Водата може да се държи въ запущени шишета. *ама кои пожове? и вилиця?*

и припрема селенина и работнишка??
Газътъ омекчава ботуши или кундури които сѣ станали твърди по причина на намокряване

Корейскитѣ Християни иматъ обичай да турятъ на кѣщата си едно малко Корейско знаме въ св.

Недѣля. Тѣзи знамена показватъ гдѣ живѣе Християнинъ, и че днешъ е свѣтъ Недѣленъ день.

Попитали една г-жа какво употрѣбѣва та лицето ѝ е толкова хубаво. Тя отговорила: „Азъ употрѣбавамъ за устнитѣ си, истина; за гласътъ, молитва; за очитѣ съжовствие; за рѣцѣтъ, благодарѣние; за тѣлото, справедливостъ, и за сърдцето, любовь.“

Въ Африка за невѣстата се плаща пари или животни: въ Индия, за зетѣтъ. Десетъ крави е обичновената цѣна която единъ Зулусчанинъ плаща за една жена; нѣ бащата на едно Индийско момиче трѣба да плати отъ 800 до 8000 лева за единъ мжъ за дѣщеря си. Прѣговорътъ става между родителитѣ, безъ да се земе подъ внимание волята на момъка или момата.

Всякога глѣдай на горѣ. Тѣзи които иматъ намѣрение да вършатъ нѣкое зло, добръ ще сторятъ да помнятъ думитѣ на едно малко момче къмъ баща му който щѣлъ да краде нѣщо. Бащата погледналъ къмъ истокъ, западъ, сѣвѣръ, югъ и тогава почналъ кражба.

„Тате,“ казало момчето, „има едно мѣсто къмъ което ти забрави да погледнешъ!“,

„Гдѣ?“ попиталъ оплашения баща.

„На горѣ, тате.“

Единъ вистрѣлъ отъ голѣмитѣ топове отъ военнитѣ кораби коштува 5015 лева. Въ расстояние на едниъ часъ тѣ стрѣлятъ 20 пати, и това имъ коштува 103,000 лева. Единъ воененъ параходъ съ десетъ топове ще похарчи 1.030.000 лева въ една битка само отъ единъ часъ.

„Г-нъ докторе, ако знаете нѣкой добръ цѣрь за ревматизмътъ, моля дайте ми една рецепта.“

Доктора написва рецептата и му я подава.

„Колко пари?“

„Три лева.“

„Сбогомъ.“

Прѣди пациента да излѣзе отъ пѣтнитѣ врата, доктора чука на прозореца и вика къмъ него:

„Слушай, ако ти помогне този цѣрь, ела да ми кажешъ, защото и азъ страдамъ отъ ревматизмъ.“